

Psikolojik Danışman Adaylarının Bireysel ve Kültürel Farklılıklara Duyarlılıkları, Empatik Eğilimleri ve Fonksiyonel Düşünme Becerileri*

Vildan Saki**, Hikmet Yazıcı***

Makale Geliş Tarihi: 01/12/2020

Makale Kabul Tarihi: 08/04/2021

DOI: 10.35675/befdergi.834107

Öz

Bu kesitsel araştırmanın amacı psikolojik danışman adaylarının bireysel ve kültürel farklılıklara duyarlılıklarının, empatik eğilimlerinin ve fonksiyonel olmayan tutumlarının sınıf düzeylerine bağlı olarak incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda bir devlet üniversitesinde öğrenim gören 523 psikolojik danışman adayı (%72.5'i kadın, %27.3'ü erkek) arasındaki farklılıklar sınıf düzeylerine göre karşılaştırılmıştır. Bireysel ve kültürel farklılıklara duyarlılık becerisi Kişisel Bilgi Formunda yer verilen ve adayların değerlerini araştıran bazı maddeler aracılığıyla incelenmiştir. Araştırmanın diğer veri toplama araçları Empatik Eğilim Ölçeği ve Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeğidir. Araştırma sonuçları son sınıf öğrencilerinin diğer öğrencilerle karşılaştırıldıklarında empatik eğilim puanlarının daha yüksek ve fonksiyonel olmayan tutum puanlarının daha düşük olduğunu göstermiştir. Ancak bu öğrenciler değerleriyle çatışan durumlarda danışma yapmayı diğer sınıf düzeylerine göre daha düşük oranda tercih etmişlerdir. Adayların çok kültürlülük/kültüre duyarlılık becerilerini içselleştirebilmeleri için Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma dersini alt derslere ayırma ve bu alt derslerde yaratıcı yeni yöntemlere yer verme önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Değerler, çok kültürlülük, empati, fonksiyonel olmayan tutumlar, psikolojik danışman adayları

Counselor Trainees' Sensitivity to Individual and Cultural Differences, Empathic Tendency, and Functional Thinking Competencies

Abstract

This cross-sectional study aimed to examine sensitivity to the individual and cultural differences, empathic tendencies, and dysfunctional attitudes of the counselor trainees

* Bu makale 2018 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tarafından kabul edilen "PDR Lisans Eğitiminin Psikolojik Danışman Adaylarının Değer Yargıları, Empatik Eğilimleri ve Fonksiyonel Düşünceleri Üzerindeki Etkisi" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

**Trabzon Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Trabzon, Türkiye, vildansaki@trabzon.edu.tr ORCID: 0000-0001-9298-4315

***Trabzon Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Trabzon, Türkiye, hyazici@trabzon.edu.tr ORCID: 0000-0002-0250-1453

Kaynak Gösterme: Saki, V., & Yazıcı, H. (2022). Psikolojik danışman adaylarının bireysel ve kültürel farklılıklara duyarlılıkları, empatik eğilimleri ve fonksiyonel düşünme becerileri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(35), 736-758.

depending on their grades. For this purpose, the differences between 523 counselor trainees (72.5% female, 27.3% male) studying at a state university were compared according to their grades. The skill of sensitivity to individual and cultural differences was examined through some items that investigate the values of the trainees in the Personal Information Form. Other data collection tools of the research were Empathic Tendency Scale and Dysfunctional Attitudes Scale. The results indicated that the senior students' empathic tendency scores were higher and dysfunctional attitude scores were lower when compared with the students from lower grades. However, these students preferred to counsel in situations that conflict with their values less than other grades. To internalize the skills of multiculturalism/sensitivity to culture, it is recommended to divide the Culturally Sensitive Counseling course into sub-courses and include creative new methods in these sub-courses.

Keywords: Values, multiculturalism, empathy, dysfunctional attitudes, counselor trainees

Giriş

Türkiye’de dört yıllık Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (PDR) lisans eğitimi; psikolojik danışman olmanın temel ve en önemli koşuludur. PDR lisans eğitimi standartlarına göre bu eğitimin sonunda danışman adaylarının; 1) kişisel ve mesleki değerleri, 2) insan gelişimi ve davranışlarına yönelik anlayışı, 3) psikolojik danışma kuramları ve müdahale yöntemlerine ilişkin temel bilgi ve becerileri, 4) bireyi tanıma ve değerlendirme yöntemlerini, 5) yaşam boyu kariyer gelişimine yönelik bilgi ve becerileri ve 6) bilimsel araştırma yöntemlerine ilişkin bilgi ve becerileri kazanmaları beklenir (Öğretmenlik Eğitim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği [EPDAD], 2020). Bu becerilerin Psikolojik Danışma ve İlgili Eğitim Kurumlarının Akreditasyonu Kurulu (Council for Accreditation of Counseling and Related Educational Programs, 2016) tarafından belirlenen standartlara da paralel olduğu görülmektedir. Bu standartların sağlanabilmesi için PDR lisans programında yer alan derslerin söz edilen mesleki bilgi ve becerileri kazandırmaya yönelik olması beklenir.

Psikolojik danışman eğitiminde adaylara; hem mesleki bilgi ve becerilerini geliştirmeleri hem de öznel iyi oluşlarına ve kişisel gelişimlerine önem vermeleri konusunda eğitim verilir (Yager & Tovar Blank, 2007). Eğitimde öğrenilen bilgi ve becerilerin, tıpkı danışanlarda olduğu gibi, danışmanların da kişisel gelişimlerine katkıda bulunması beklenir. Korkut Owen vd. (2014), 23 üniversiteden toplam 34 öğretim üyesi ile yürüttükleri çalışmada psikolojik danışman adaylarının geliştirmeleri beklenen mesleğe ilişkin kişisel eğilimleri araştırmışlardır. Ortaya çıkan sonuçlara göre öğretim üyeleri; PDR lisans eğitimi süresince adaylardan en çok farklılıklara saygı duymalarını, kendilerini daha iyi tanımlarını, iletişim becerileri ve empatik anlayış geliştirmelerini, daha esnek düşünebilmelerini ve daha duyarlı olmalarını beklemektedirler. Öte yandan alanda çalışmaya başladıktan sonra adayları en çok zorlayacak kişisel eğilimler arasında ise zayıf iç görüye sahip olma, ön yargılı olma, farklılıklara duyarlı olmama, iletişim becerilerinde yetersiz olma, değişime kapalı olma ve katı değerlere sahip olma gibi niteliklere vurgu yapmışlardır. Son yıllarda Suriye’den Türkiye’ye göç hareketlerinin meydana getirdiği yeni dinamikler

de (Bkz. Kağnıcı, 2017) etkili psikolojik danışman yeterliklerinin önemini göstermektedir. Bu çalışmada, söz konusu yeterliklerden bireysel ve kültürel farklılıklara duyarlılık, empatik eğilim ve fonksiyonel düşünme üzerinde durulmaktadır.

Bu araştırma kapsamında bireysel ve kültürel farklılıklara duyarlılık becerisi danışman adaylarının değer algıları bağlamında ele alınmaktadır. Değerler, bireylerin kendilerinin ya da diğerlerinin eylemlerini değerlendirmede ölçüt aldıkları standartları ifade eder (Schwartz, 1992). Danışanlar daha iyi anlaşılacaklarını düşündükleri için; kendileriyle benzer değerlere (Atkinson vd., 1998) ve karakter yapısına (Stewart vd., 2013; Vera vd., 1999) sahip danışmanları tercih etme eğilimindedirler. Kağnıcı (2013) kültürel dinamiklerin yalnızca danışanlar açısından değil, danışmanlar açısından da problem oluşturabileceğini belirtmektedir. Ona göre Türkiye'deki psikolojik danışmanlar özellikle etnik köken, mezhep, cinsel yönelim, giyim tarzı ve siyasi görüşlerle ilgili önyargılara tanık olabilmektedirler. Bu durum önyargılara dönük doğrudan bir destek haline dönüşmemiş olsa da psikolojik danışman tutumları üzerinde dolaylı etkiler oluşturabilmektedir.

Çok kültürlü psikolojik danışman olabilmek için danışmanların kendi kültürel değerlerine ve önyargılarına ve danışanlarının dünya görüşlerine yönelik farkındalık kazanmaları gerekir (Arredondo vd., 1996). Bazı deneysel araştırmalar çeşitli çok kültürlü/kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitimlerinin bu yeterlikleri geliştirme konusunda etkili olduklarını göstermektedir (Boysen & Vogel, 2008; Cates vd., 2007; Dickson vd., 2010; Kağnıcı, 2014; Sezer, 2017). Ancak bu araştırmalar doğrudan bu yeterlikleri geliştirmeye yöneliktir. Lisans ve lisans üstü düzeyde psikolojik danışmanlık programlarının bu yeterlikler üzerindeki olası etkilerini araştıran çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir (Barden & Greene, 2015).

Kültüre duyarlılık, bu araştırmanın ikinci değişkeni olan empati kavramı ile yakından ilişkilidir. Empati duygusal ve bilişsel bileşenleri ile kültüre duyarlılığın anlamlı bir yordayıcısıdır (Aydın & Şahin, 2017; Constantine, 2000). Sarıçam, Bulut ve Duran (2015) kültürel empatinin farklılıklara saygı duymanın en önemli açıklayıcısı olduğunu bulgulamışlardır. Empati; bireyin karşısındaki kişinin öznel dünyasını onu yargılamaksızın anlayabilme (Wispé, 1986) ve ona içinde bulunduğu duygusal duruma uygun tepki verebilme (Baron Cohen & Wheelwright, 2004) çabası olarak tanımlanabilir. Bireyin günlük yaşamda empati kurma potansiyeli ise "empatik eğilim" kavramıyla açıklanır (Dökmen, 1988). Dolayısıyla empatik eğilimi yüksek bir bireyin olaylara karşısındakinin perspektifinden bakabilme potansiyelinin yüksek ve iletişim becerilerinin gelişmiş olması beklenir. Bu nedenlerle empati uzun yıllardır psikolojik yardım mesleklerinin temel tutumlarından biri olarak görülmektedir.

Rogers (1957) terapide koşulsuz kabul ve empatiyi yapıcı danışan değişimi için en önemli beceriler olarak görmüştür. Danışan anlaşıldığını hissetmeden terapinin sonraki aşamalarına geçilmesi mümkün görünmemektedir (Turnell & Lipchik, 1999). Bununla birlikte empatik anlayış danışmana; danışanı anlamının ötesine geçerek onun

bakış açısı ile gerçeklik arasındaki olası uyumsuzlukları görebilme (Egan, 2011, s. 97) ve ona uygun bir biçimde yansıtabilme olanağı sunar. Danışanı derinlemesine anlamakla birlikte empati; terapötik ilişkinin güçlendirilmesi bakımından önem arz etmektedir (Clark, 2007). Korkut Owen ve diğerleri (2018) psikolojik danışmanların sahip olmaları beklenen kişisel eğilimlere yönelik geliştirdikleri ölçeğin “insanlara ve yardım etmeye yönelik olma” alt boyutunda empatik anlayışa ve becerilere yer vermişlerdir. Dolayısıyla psikolojik danışmanların mesleklerinin doğası gereği kişiler arası iletişimlerinde de empatik tutum sergilemeleri beklenmektedir.

Psikolojik danışmanların empatik eğilim düzeyleri bilişsel gelişim düzeyleriyle yakından ilişkilidir (Lovell, 1999). Psikolojik danışman adaylarıyla yapılan bir çalışma biliş üstü beceri düzeyinin empatik beceri düzeyini yordadığını göstermiştir (Güzel, 2011). Bu çalışmada ise bilişsel faktörlerin empati ile ilişkisi göz önünde bulundurularak fonksiyonel/işlevsel düşünme yeterliği empatik eğilim yeterliği ile birlikte ele alınmaktadır. Empatik tutumu içeren iletişim becerileri fonksiyonel düşünme ile ilişkilidir (Şirin & Izgar, 2013). Fonksiyonel düşünme; düşünce içindeki mantık hatalarını keşfetme ve bunlara alternatif daha gerçekçi düşünme stilleri geliştirme becerisi olarak tanımlanabilir (Beck, 2015, s. 13). Bu bağlamda; bireyin kendisine, diğerlerine ve dış dünyaya yönelik gerçekçi ve esnek düşünceleri “fonksiyonel düşünceler” olarak adlandırılır (Beck, 2016, s. 3). Genellikle bilişsel terapistler çeşitli tekniklerle danışanlarının işlevsiz düşünce yapılarını ele almayı ve onlara daha esnek ve gerçekçi düşünebilme becerisi kazandırmayı hedeflerler. Ancak bu beceri danışanlar gibi danışmanların da ihtiyaç duyabileceği bir beceridir.

Gale ve Schröder’in (2014) metasentez çalışması, genellikle bilişsel terapistlerin fonksiyonel düşünebilme ile ilişkili tekniklerden nasıl yararlandıklarının araştırıldığını göstermektedir. Terapistlerin bu teknikleri kendi düşünce yapıları üzerinde uygulamaları (self-practice) bilişsel terapinin en önemli bileşenlerinden biridir (Laireiter & Willutzki, 2003). Bu uygulamalar terapistlerin öz farkındalıklarını arttırmakta ve yaşamlarında olumlu değişiklikler yapmalarına katkıda bulunmaktadır (Bennett Levy vd., 2001; Gale & Schröder, 2014). Fraser ve Wilson (2011) Bilişsel Terapi dersi alan öğrencilerin bu derse ilişkin görüşlerini incelemişlerdir. Öğrenciler, öğrendikleri teknikleri kişisel gelişimleri için bir avantaj olarak görmekte birlikte, bilişsel terapiyi uygularken danışanları ile daha iyi empati kurabileceklerini ifade etmişlerdir. Bilişsel terapinin danışmanlar açısından bir diğer avantajı ise Bennett Levy’nin (2003) çalışmasında görülmektedir. Bennett Levy, bilişsel terapi eğitimi alan yüksek lisans öğrencilerinin olumsuz otomatik düşüncelerini keşfedebilme ve onlara alternatif yeni düşünceler üretebilme konusunda kendilerini geliştirdiklerini tespit etmiştir.

Bu araştırma kapsamında ele alınan bireysel ve kültürel farklılıklara duyarlılık, empatik eğilim ve fonksiyonel düşünme yeterlikleri PDR lisans eğitiminin geliştirmeyi hedeflediği kazanımlardandır. Bu kazanımlara ulaşabilmede PDR lisans eğitiminin içeriği ve niteliği önemli bir role sahiptir. Türkiye’de 2000-2018 yılları

arasında yapılan araştırmaların incelendiği bir çalışma PDR lisans eğitiminin en çok; çoğunlukla teorik dersler içermesi, uygulama derslerinin sayı ve içerik yönünden sınırlı olmaları, farklı problem alanlarına yönelik ders sayısının yetersiz olması ve öğrenci sayısının fazla olması gibi sebeplerle yetersiz olarak algılandığını göstermektedir (Boyacı, 2018). Öğretim elemanları da PDR lisans eğitimine yönelik benzer sorunlardan bahsetmektedirler (Güngör, 2010). Meydan (2014) Türkiye’deki PDR lisans programlarında doğrudan psikolojik danışma becerileri kazandırmaya yönelik üç dersin öne çıktığını belirtmiştir: 1) Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri, 2) Bireyle Psikolojik Danışma Uygulaması ve 3) Kurum Deneyimi. Bunlardan birincisinin psikolojik danışma becerilerini sınıf ortamında öğretiyor olmasına ve standart bir içeriğinin olmamasına, ikincisinin uygulama ve süpervizyon sürecine ilişkin standartlarının olmamasına ve üçüncüsünün ise genellikle kurumları tanıma ve kurumlarda gözlem yapmanın ötesine geçmemesine dikkat çekmiştir. Lisans eğitiminin adayların kişisel gelişimlerine katkısını araştıran çalışmaların ise sınırlı olduğu görülmektedir (Korkut Owen vd., 2014).

Psikolojik danışman adaylarının lisans eğitimlerinde sınıf düzeyleri arttıkça meslekle ilişkili veya kişisel birtakım becerilerinin gelişmesi beklenmektedir. Bu araştırmanın amacı adayların bireysel ve kültürel farklılıklara duyarlılıkları, empatik eğilimleri ve fonksiyonel olmayan tutumları arasındaki farklılaşmaları sınıf düzeylerine göre incelemektir. Söz konusu yeterliklerdeki sınıf düzeyine bağlı değişiminin PDR lisans eğitiminin adaylara katkısı hakkında fikir verebileceği düşünülmektedir. Literatür tarandığında Türkiye’deki psikolojik danışmanların/danışan adaylarının kültürel değerleri ve fonksiyonel olmayan tutumları/irrasyonel inançları hakkında çok sınırlı sayıda araştırmaya rastlanmıştır. Dolayısıyla bu araştırma ile adayların Türkiye’de ön plana çıkan belirli kültürel durumlara (Bkz. Kağnıcı, 2013) yönelik değer yargıları, olası ön yargıları ve fonksiyonel olmayan tutum düzeyleri hakkında alan yazına katkıda bulunma hedeflenmektedir. Araştırma sonuçlarının; adayların mesleki gelişimi için PDR lisans ve lisans üstü müfredatlarını geliştirme çalışmalarında ve öğretim üyelerinin ders planlamalarında kullanılabileceği düşünülmektedir. Ayrıca araştırma bulgularının aday ve mezun alan çalışanlarının farkındalık kazanmalarına yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu kesitsel araştırmada psikolojik danışman adayları arasındaki sınıf düzeyine bağlı farklılıklar araştırılarak PDR lisans eğitiminin adaylara katkısı hakkında fikir edinme amaçlanmıştır. Araştırmada korelasyonel ve nedensel karşılaştırmalı nicel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Korelasyonel araştırma yöntemi değişkenler arasındaki olası ilişkilerin yönünü ve derecesini; nedensel karşılaştırmalı yöntem ise

en az bir değişkenin alt grupları arasındaki farklılıkları tespit etmeyi amaçlar (Fraenkel vd., 2012).

Araştırma Grubu

Araştırma; Doğu Karadeniz bölgesinde yer alan bir devlet üniversitesinden 523 PDR öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin 379'u (%72.5) kadın, 143'ü (%27.3) erkek olup biri (%0.2) cinsiyetini belirtmemiştir. Örneklem grubunun yaş ortalaması 20.03'tür ($SS=1.41$). Birinci sınıfta öğrenim gören 129 (%24.7), ikinci sınıfta 132 (%25.2), üçüncü sınıfta 129 (%24.7) ve dördüncü sınıfta 131 (%25) öğrenci bulunmaktadır. İki öğrenci (%0.4) sınıf düzeyini belirtmemiştir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel bilgi formu

Araştırmacıların hazırlamış olduğu bu form iki bölümden oluşmuştur. Formun ilk bölümünde adayların cinsiyetlerine, yaşlarına ve sınıf düzeylerine ilişkin demografik bilgiler araştırılmıştır. İkinci bölümünde ise a) adayların değerleriyle çatışan durumları ve b) bu durumlarda danışma hizmeti vermenin adaylara uygun olup olmadığını araştıran maddelere yer verilmiştir. Bu bölümde önce adaylara değerleriyle çatışabilecek 12 durum (farklı cinsel kimlikler, evlilik dışı cinsellik, dinsel inanca sahip olmama, aşırı/radikal dindarlık, kürtaj yaptırma, alkol ve madde kullanımı, farklı etnik kökenler, kendi görüşüne karşıt siyasi görüşler, geçmişte veya şimdi yüz kızartıcı bir suç işleme, karşı cinsle bir odada bulunma/çalışma, çok eşlilik (imam nikahı ile) ve erken yaşta (18 yaşından önce) evlilik) sunulmuştur. Bu durumlar; Türk kültürel ve dini yapısı dikkate alındığında psikolojik danışman tutumlarının farklılaşabileceği alanlardan (Bkz. Kağnıcı, 2013) seçilmiştir. Adaylardan değerleriyle çatışan durumlar için "Evet", çatışmayanlar için ise "Hayır" seçeneklerini işaretlemeleri istenmiştir. Formun devamında adaylar; her bir durumdaki herhangi bir bireye, bu durumdan bağımsız sorunları için danışma hizmeti sunmayı uygun bulup bulmadıklarını işaretlemiştir. Her durum için; değerlerinin o durum ile çatıştığını belirten adayların, o durumda danışma yapma tercihleri sınıf düzeylerine göre karşılaştırılmıştır.

Empatik eğilim ölçeği

Empatik Eğilim Ölçeği Dökmen (1988) tarafından geliştirilmiştir. Bireylerin gündelik hayatta empati kurma eğilimlerini ölçmektedir. Ölçekte 5 likertli 20 madde yer almaktadır. Ölçeğin güvenilirliği test tekrar test ve testi iki yarıya bölme yöntemleri ile test edilmiştir. Test tekrar test korelasyon değeri $r = .82$, iki yarı arasındaki korelasyon değeri ise $r = .86$ olarak bulunmuştur. Ölçekten alınan yüksek puanlar empati kurma eğiliminin yüksek olduğunu göstermektedir.

Fonksiyonel olmayan tutumlar ölçeği

Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeğini Weisman ve Beck (1978) geliştirmiştir. Ölçek bireylerin kendilerine, diğer insanlara ve dış dünyaya yönelik olumsuz tutumlarını ölçmektedir. Ölçekte 7 likertli 40 madde bulunmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, fonksiyonel olmayan tutumlara yüksek düzeyde sahip olduğunu göstermektedir. Ölçeği Türk kültürüne Şahin ve Şahin (1992) uyarlamıştır. Ölçeğin uyarlama çalışmasında Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .79 olarak tespit edilmiştir.

Veri Toplama Süreci

Araştırma sürecinde ilk olarak kullanılacak ölçekleri geliştiren araştırmacılardan izin alınmıştır. İkinci olarak Etik Kurul izni ve son olarak ölçek uygulamalarının yapılacağı üniversiteden izin alınmıştır. Ölçekler birinci, ikinci ve üçüncü sınıf öğrencilerine güz dönemi başında uygulanmıştır. Dördüncü sınıf öğrencilerinin ölçek uygulamaları ise güz dönemi sonuna bırakılmıştır. Bunun nedeni öğrencilerin güz dönemi müfredatında yer alan “Bireyle Psikolojik Danışma Uygulamaları” dersini tamamlamalarını beklemektir. Ölçek uygulamaları araştırmacılar tarafından, izin alınan ders saatleri içinde gerçekleştirilmiştir. Uygulamaya katılma konusunda gönüllü olan öğrenciler ölçek maddelerini ortalama 20 dakikada yanıtlamışlardır.

Verilerin Analizi

Veri analizlerinden güvenilir sonuçlar elde edebilmek için öncelikle toplamda 12 adet olmak üzere eksik veya hatalı formlar veri setinden çıkarılmıştır. Analizlerde SPSS 23.0 paket programından yararlanılmıştır. İlk olarak verilerin dağılımı incelenmiştir. Kolmogorov Smirnov ve Shapiro Wilk testlerinde ortaya çıkan değerlere bakıldığında verilerin normal dağılmadığı tespit edilmiştir. Yine de basıklık ve çarpıklık katsayılarının -1.50 ile +1.50 arasında olduğu veri setlerinin analizlerinde parametrik testlerin kullanılabileceği ifade edilmektedir (Tabachnick vd., 2001). Bu doğrultuda veri analizi için tanımlayıcı veri analiz tekniklerinin yanı sıra iki Ki kare testinden yararlanılmıştır. Ki kare testi kişisel bilgi formuyla elde edilen kategorik veriler üzerinde işlem yapmak için seçilmiştir. Araştırmada kullanılan diğer veri analiz tekniği ise İki Faktörlü MANOVA testidir. Bu test; çalışmanın birbirleriyle ilişkili iki bağımlı değişkeni olan empatik eğilimin ve fonksiyonel olmayan tutumların, bağımsız değişkenler olarak seçilen sınıf ve cinsiyete dayalı etkileşimsel farklılıklarını incelemek için seçilmiştir. İki Faktörlü MANOVA; her bir bağımlı değişken ayrı ayrı analize tabi tutulduğunda oluşabilecek hataları giderebilmeye olanak tanımaktadır (Seçer, 2015).

Bulgular

Psikolojik danışman adaylarının değerleri ile çatışan durumlar ve adayların bu durumlarda danışma hizmeti sunma tercihleri arasındaki sınıf düzeyine bağlı farklılıklar Ki Kare testi ile incelenmiştir. Araştırma sonuçları Tablo 1’de iç içe gösterilmektedir.

Tablo 1.

Değerlerle Çatışan Durumlar ve Bu Durumlarda Adayların Danışma Hizmeti Sunma Tercihleri

Durumlar	Değerlerimle çatışıyor	Danışma hizmeti sunabilirim	1. Sınıf		2. Sınıf		3. Sınıf		4. Sınıf	
			n	%	n	%	n	%	n	%
Farklı bir cinsel kimlik	Evet	Uygun	61	77.2	69	88.5	57	77	39	53.4
		Uygun değil	18	22.8	9	11.5	17	23	34	46.6
	Hayır		50	38.8	53	40.5	55	42.6	57	43.8
Evlilik dışı cinsellik	Evet	Uygun	74	74.7	83	83	65	71.4	51	64.6
		Uygun değil	25	25.3	17	17	26	28.6	28	35.4
	Hayır		29	22.5	31	23.7	38	29.5	52	39.7
Dinsel inanca sahip olmama	Evet	Uygun	62	95.4	67	91.8	51	89.5	44	71
		Uygun değil	3	4.6	6	8.2	6	10.5	18	29
	Hayır		64	49.6	58	44.3	72	55.8	68	52.3
Aşırı/radikal dindarlık	Evet	Uygun	76	92.7	79	95.2	82	95.3	59	75.6
		Uygun değil	6	7.3	4	4.8	4	4.7	19	24.4
	Hayır		47	36.4	49	37.1	42	32.6	50	38.8
Kürtaj yaptırma*	Evet	Uygun	179 (n) 97.8 (%)		151 (n) 94.4 (%)					
		Uygun değil	4 (n) 2.2 (%)		9 (n) 5.6 (%)					
	Hayır		77 (n) 29.6 (%)		99 (n) 38.2 (%)					
Alkol ve madde kullanımı*	Evet	Uygun	154 (n) 96.9 (%)		117 (n) 91.4 (%)					
		Uygun değil	5 (n) 3.1 (%)		11 (n) 8.6 (%)					
	Hayır		102 (n) 39.1 (%)		131 (n) 50.6 (%)					
Farklı etnik köken**	Evet	-	3	2.3	8	6.1	7	5.4	7	5.4
	Hayır		126	97.7	124	93.9	122	94.6	122	94.6
Karşıt siyasi görüş*	Evet	Uygun	18 (n) 81.8 (%)		14 (n) 63.6 (%)					
		Uygun değil	4 (n) 18.2 (%)		8 (n) 36.4 (%)					
	Hayır		239 (n) 91.6 (%)		236 (n) 91.5 (%)					

* Hücrelerde beşten küçük değerler olması nedeniyle 1. ve 2., 3. ve 4. sınıfların birleştirildiği durumlar

** Hücrelerde beşten küçük değerler olması nedeniyle danışma hizmeti sunma tercihlerinin ele alınmadığı durumlar

Tablo 1'in devamı

Durumlar	Değerlerimle çatışıyor	Danışma hizmeti sunabilirim	1. Sınıf		2. Sınıf		3. Sınıf		4. Sınıf	
			n	%	n	%	n	%	n	%
Geçmişte veya şimdi yüz kızartıcı bir suç işleme*	Evet	Uygun	122 (n)	92.4 (%)			98 (n)	89.1 (%)		
		Uygun değil	10 (n)	7.6 (%)			12 (n)	10.9 (%)		
	Hayır		124 (n)	48.1 (%)			148 (n)	57.4 (%)		
Karşı cinsle bir odada bulunma/çalışma*	Evet	Uygun	11 (n)	20 (%)			8 (n)	17.4 (%)		
		Uygun değil	44 (n)	80 (%)			38 (n)	82.6 (%)		
	Hayır		206 (n)	78.9 (%)			211 (n)	82.1 (%)		
Erken yaşta (18 yaşından önce) evlilik	Evet	Uygun	82	72.6	77	78.6	82	77.4	52	65.8
		Uygun değil	31	27.4	21	21.4	24	22.6	27	34.2
	Hayır		16	12.4	34	25.8	23	17.8	51	39.2
Çok eşlilik (imam nikahı ile)	Evet	Uygun	85	73.3	88	78.6	89	78.1	58	56.3
		Uygun değil	31	26.7	24	21.4	25	21.9	45	43.7
	Hayır		12	9.3	20	15.2	15	11.6	28	21.4

* Hücrelerde beşten küçük değerler olması nedeniyle 1. ve 2., 3. ve 4. sınıfların birleştirildiği durumlar

** Hücrelerde beşten küçük değerler olması nedeniyle danışma hizmeti sunma tercihlerinin ele alınmadığı durumlar

Tablo 1’de özetlendiği üzere adayların kendilerinininkinden farklı cinsel kimlikler hakkındaki değerleri sınıf düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaşmamıştır ($\chi^2 = .82$, $sd = 3$, $p > .05$). Ancak bu durumun değerleriyle çatıştığını ifade eden adayların farklı cinsel kimliği olan danışanlara psikolojik yardım sunma tercihleri sınıf düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaşmıştır ($\chi^2 = 25.52$, $sd = 3$, $p < .01$). Bu bireylerle çalışmayı tercih eden dördüncü sınıf adayların sayısı (gözlenen değer) istatistiksel olarak beklenenden (beklenen değer) düşük çıkmıştır.

Evlilik dışı cinsellik, adayların sınıf düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaştıkları bir durum olmuştur ($\chi^2 = 11.80$, $sd = 3$, $p < .01$). Birinci ve ikinci sınıflarda evlilik dışı cinselliğin değerleriyle çatıştığını ifade eden öğrenci sayıları istatistiksel olarak beklenen değerlerden yüksek çıkmıştır. Üçüncü ve dördüncü sınıflardaki aday sayıları ise beklenen değerlerden düşüktür. Evlilik dışı cinselliğin değerleriyle çatıştığını belirten adaylar; evli olmasına rağmen başka biriyle cinsel birlikteliği olan bir danışana çeşitli problemleri nedeniyle yardım sunma tercihleri bakımından farklılaşmışlardır ($\chi^2 = 8.21$, $sd = 3$, $p < .05$). Bu bireylerle çalışmayı uygun bulan üçüncü ve dördüncü sınıf adayların sayıları istatistiksel olarak beklenenden düşük çıkmıştır.

Dinsel bir inanca sahip olmama (Ateizm) adayların sınıf düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaşmadıkları bir durum olmuştur ($\chi^2 = 3.70$, $sd = 3$, $p > .05$). Öte yandan dinsel bir inanca sahip olmamanın değerleri ile çatıştığını ifade eden adayların Ateist bir bireye yardım sunma isteklilikleri sınıf düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaşmıştır ($\chi^2 = 20.12$, $sd = 3$, $p < .01$). Dördüncü sınıftaki adayların dinsel inancı olmayan bireylere yardım sunma isteklilikleri istatistiksel olarak beklenenden düşük çıkmıştır. Adayların değerleri aşırı/radikal dindarlık durumunda da anlamlı olarak farklılaşmamıştır ($\chi^2 = 1.16$, $sd = 3$, $p > .05$). Ancak aşırı/radikal dindarlığın değerleriyle çatıştığını ifade eden adayların aşırı dindar bir danışana yardım sunma tercihleri sınıf düzeylerine bağlı olarak anlamlı derecede farklı çıkmıştır ($\chi^2 = 23.67$, $sd = 3$, $p < .01$). Bu fark aşırı dindar danışanlarla çalışabileceğini belirten dördüncü sınıf aday sayısının istatistiksel olarak beklenenden düşük çıkmasından kaynaklanmıştır.

Adayların kürtaj yaptırmayla ilgili değerleri sınıf düzeylerine bağlı olarak anlamlı derecede farklılaşmıştır ($\chi^2 = 4.29$, $sd = 1$, $p < .05$). Kürtaj yaptırmamanın değerleriyle çatıştığını ifade eden birinci ve ikinci sınıf öğrenci sayısı istatistiksel olarak beklenenden yüksek, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrenci sayısı ise beklenenden düşük çıkmıştır. Öte yandan kürtaj yaptırmamanın değerleriyle çatıştığını ifade eden adayların kürtaj yaptırmış birine yardım sunma tercihleri anlamlı olarak farklılaşmamıştır ($\chi^2 = 2.77$, $sd = 1$, $p > .05$).

Araştırmada sınıf düzeyine bağlı değer farklılıklarının incelendiği diğer bir durum alkol ve madde kullanımı olmuştur. Adayların alkol ve madde kullanımı konusundaki kişisel değerleri sınıf düzeyleri bakımından anlamlı derecede farklı çıkmıştır ($\chi^2 =$

6.95, $sd = 1$, $p < .01$). Bu fark alkol ve madde kullanımının değerlerine uygun olmadığını ifade eden birinci ve ikinci sınıf aday sayısının beklenenden yüksek, üçüncü ve dördüncü sınıf aday sayısının ise beklenenden düşük olmasından kaynaklanmıştır. Bu durumun değerlerine uygun olmadığını belirten öğrencilerde alkol ve madde kullanan bireylere psikolojik yardım sunma konusunda sınıf düzeyine bağlı anlamlı farklılıklar ortaya çıkmıştır ($\chi^2 = 4.00$, $sd = 1$, $p < .05$). Bu tip bireylerle çalışmayı uygun bulan üçüncü ve dördüncü sınıf öğrenci sayıları istatistiksel olarak beklenenden düşük çıkmıştır.

Adayların kendilerinininkinden farklı etnik kökenlere yönelik değerleri incelendiğinde sınıf düzeyine bağlı anlamlı farklılıklar tespit edilmemiştir ($\chi^2 = 2.40$, $sd = 3$, $p > .05$). Farklı etnik kökenli danışanlarla çalışma isteklilikleri ise hücre birleştirmeden sonra da beşten küçük değerler bulunduğu için analizden çıkarılmıştır. Adayların kendi siyasi/ideolojik görüşlerinden farklı olan görüşler konusunda da sınıf düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaşmadıkları tespit edilmiştir ($\chi^2 = .002$, $sd = 1$, $p > .05$). Bununla birlikte karşı siyasi görüşlerin kendi değerlerine uygun olmadığını ifade eden adayların karşı görüşlü bireylerle çalışma tercihlerinde de anlamlı farklılıklar ortaya çıkmamıştır ($\chi^2 = 1.83$, $sd = 1$, $p > .05$). Öte yandan adayların geçmişte veya şimdi yüz kızartıcı bir suç işlemeye ilişkin değerlerinde sınıf düzeyine bağlı anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($\chi^2 = 4.48$, $sd = 1$, $p < .05$). Yüz kızartıcı bir suç işlemenin değerlerine uygun olmadığını belirten birinci ve ikinci sınıf öğrencilerinin sayısı istatistiksel olarak beklenen değerden yüksekken üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerin sayısı beklenenden düşüktür. Ancak öğrencilerin bir mahkûma ya da eski hükümlüye psikolojik yardım sunma tercihleri arasında sınıf düzeyine bağlı anlamlı fark bulunmamıştır ($\chi^2 = .807$, $sd = 1$, $p > .05$).

Karşı cinsle bir odada bulunma veya çalışmanın adayların değerlerine uygun olup olmadığı incelendiğinde sınıf düzeylerine bağlı anlamlı farklılık bulunmadığı görülmüştür ($\chi^2 = .831$, $sd = 1$, $p > .05$). Karşı cinsle bir odada bulunmanın/çalışmanın değerlerine uygun olmadığını ifade eden adayların karşı cinsten birine yardım sunma tercihlerinde de sınıf düzeyine bağlı anlamlı farklılık bulunmamıştır ($\chi^2 = .112$, $sd = 1$, $p > .05$). Adayların değerlerine uygunluğu araştırılan diğer bir durum ise erken yaşta (18 yaşından önce) evlilik olmuştur. Adaylar arasında sınıf düzeyine bağlı anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($\chi^2 = 29.08$, $sd = 3$, $p < .01$). Erken yaşta evliliğin değerlerine uygun olmadığını ifade eden birinci ve üçüncü sınıf öğrenci sayısı istatistiksel olarak beklenenden yüksekken ikinci ve dördüncü sınıf öğrenci sayısı ise beklenenden düşüktür. Öte yandan erken yaşta evliliğin değerleriyle çatıştığını belirten adayların on sekiz yaşından küçük biriyle evlenmiş kişilere psikolojik yardım sunma tercihleri arasında sınıf düzeyine bağlı anlamlı farklılıklar ortaya çıkmamıştır ($\chi^2 = 4.55$, $sd = 3$, $p > .05$).

Çok eşlilik (imam nikahı ile) Türkiye’de ender olarak da olsa gözlenen bir durumdur. Adayların çok eşliliğe ilişkin değerleri sınıf düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaşmıştır ($\chi^2 = 8.76$, $sd = 3$, $p < .05$). Çok eşliliğin değerlerine uygun

olmadığını ifade eden birinci ve üçüncü sınıf öğrenci sayısı istatistiksel olarak beklenenden yüksekken ikinci ve dördüncü sınıf öğrenci sayısı beklenenden düşüktür. Adayların çok eşli bireylere psikolojik yardım sunma tercihlerinde de sınıf düzeyine bağlı anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($\chi^2 = 17.12$, $sd = 3$, $p < .01$). Bu bireylerle çalışmayı uygun bulan dördüncü sınıf öğrenci sayısı istatistiksel olarak beklenenden düşük çıkmıştır.

Adayların empatik eğilim ve fonksiyonel olmayan tutum puanlarını (bağımlı değişkenler) sınıf düzeylerine ve cinsiyetlerine göre (bağımsız değişkenler) analiz edebilmek için İki Faktörlü MANOVA testinden yararlanılmıştır. Değişkenlere ilişkin veriler normal dağılıma sahiptir. Bağımlı değişkenler arasında negatif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = -.35$, $p < .01$). Box testi sonuçlarına göre varyans-kovaryans matrislerinin homojenliği varsayımı sağlanmamıştır (Box's M = 35.043, $F_{(21, 222820.06)} = 1.64$, $p < .05$). Bu nedenle Wilks Lambda yerine Pillai's Trace değerine bakılmıştır (Seçer, 2015). Varyans homojenliği varsayımının sağlanıp sağlanmadığına bakmak için Levene testi yapılmıştır. Hem empatik eğilim ($F_{(7,512)} = 1.77$, $p = .09$) ve hem de fonksiyonel olmayan tutum puanları ($F_{(7,512)} = .22$, $p = .98$) için varyans homojenliğinin sağlandığı tespit edilmiştir. İki Faktörlü MANOVA testi için gerekli ön koşulların (Seçer, 2015) sağlandığı tespit edildikten sonra analize geçilmiştir. Empatik eğilim ve fonksiyonel olmayan tutum puanlarına ait ortalama ve standart sapmalar Tablo 2'de, İki Faktörlü MANOVA testinin sonuçları Tablo 3'te özetlenmiştir.

Tablo 2.

Empatik Eğilim ve Fonksiyonel Olmayan Tutum Puanlarına Ait Ortalama ve Standart Sapmalar

Faktör	Değişken	Düzye	Ort.	SS	n
Cinsiyet	Empatik Eğilim	Kadın	70.00	.42	378
		Erkek	67.59	.69	142
	Fonksiyonel Olmayan Tutumlar	Kadın	116.95	1.35	378
		Erkek	120.33	2.20	142
Sınıf	Empatik Eğilim	1. Sınıf	68.00	.79	129
		2. Sınıf	68.48	.81	132
		3. Sınıf	67.38	.81	128
		4. Sınıf	71.31	.83	131
	Fonksiyonel Olmayan Tutumlar	1. Sınıf	119.67	2.53	129
		2. Sınıf	124.16	2.58	132
		3. Sınıf	117.27	2.57	128
		4. Sınıf	113.44	2.63	131

Tablo 3.
Empatik Eğilim ve Fonksiyonel Olmayan Tutum Puanlarının Sınıf Düzeyine ve Cinsiyete Göre Dağılımları

Kaynak	Bağımlı Değişken	sd	F	p	η^2
(1) Sınıf	Empatik eğilimler	3	4.50	.004	.026
	Fonksiyonel olmayan tutumlar	3	2.98	.031	.017
(2) Cinsiyet	Empatik eğilimler	1	8.93	.003	.017
	Fonksiyonel olmayan tutumlar	1	1.72	.190	.003
(1x2) Sınıf x Cinsiyet	Empatik eğilimler	3	1.47	.221	.009
	Fonksiyonel olmayan tutumlar	3	1.14	.331	.007
Hata	Empatik eğilimler	512			
	Fonksiyonel olmayan tutumlar	512			

Tablo 3'te gösterildiği üzere adayların empatik eğilim puanları arasında sınıf düzeyi ve cinsiyet etkileşimine bağlı anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($F_{(3,512)} = 1.47, p > .05$). Adayların fonksiyonel olmayan tutum puanları arasında da sınıf düzeyi ve cinsiyet etkileşimine bağlı anlamlı fark olmadığı tespit edilmiştir ($F_{(3,512)} = 1.14, p > .05$).

Tablo 3'e göre adayların empatik eğilim puanları cinsiyetlerine göre anlamlı olarak farklılaşmıştır ($F_{(1,512)} = 8.93, p < .01, \eta^2 = .017$). Tablo 2 incelendiğinde kız öğrencilerin empatik eğilim puanlarının (Ort = 70, $SS = .42$) erkek öğrencilerden (Ort = 67.59, $SS = .69$) anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir. Adayların empatik eğilim puanları arasında sınıf düzeyine dayalı anlamlı farklılıklar da ortaya çıkmıştır ($F_{(3,512)} = 4.50, p < .01, \eta^2 = .026$). Bu farklılıklar çoklu karşılaştırma testlerinden biri olan Bonferroni testi ile araştırılmıştır. Tablo 2'de de gösterildiği üzere dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik eğilim puanları (Ort = 71.31, $SS = .83$) üçüncü sınıf öğrencilerinden (Ort = 67.38, $SS = .81$) anlamlı derecede yüksektir.

Adayların fonksiyonel olmayan tutum puanları arasında cinsiyete dayalı anlamlı bir fark bulunmazken ($F_{(1,512)} = 1.72, p > .05$) sınıf düzeyine bağlı anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($F_{(3,512)} = 2.98, p < .05, \eta^2 = .017$). Çoklu karşılaştırma testlerinden LSD testi sonuçlarına göre dördüncü sınıf öğrencilerinin puanları (Ort = 113.44, $SS = 2.63$) ikinci sınıf öğrencilerinden (Ort = 124.16, $SS = 2.58$) anlamlı derecede düşüktür (Tablo 2).

Tartışma

Bu araştırmada psikolojik danışman adaylarının bireysel ve kültürel farklılıklara duyarlılıkları, empatik eğilimleri ve fonksiyonel olmayan tutumları arasındaki

farklılıklar sınıf düzeylerine bağlı olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylelikle PDR lisans eğitiminin kişisel ve mesleki gelişime katkısı hakkında fikir edinme amaçlanmıştır. Çalışmada ilk olarak adayların değerleri ile çatışan durumlar araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre adayların evlilik dışı cinselliğe, kürtaj yaptırmaya, alkol ve madde kullanmaya, geçmişte veya şimdi yüz kızartıcı bir suç işlemeye, erken yaşta (18 yaş öncesi) evliliğe ve çok eşliliğe (imam nikahlı) yönelik kişisel değerleri sınıf düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaşmıştır. Ancak bu farklılıkların belirli bir sınıf düzeyinin lehine olmadığı gözlenmiştir. Kendilerinininkinden farklı cinsel kimlikler, etnik kökenler, dinsel inanca sahip olmama, aşırı/radikal dindarlık, onlarınkine karşı siyasi görüşler ve karşı cinsten biriyle bir odada bulunma/çalışma durumlarında ise sınıf düzeyine bağlı anlamlı farklılıklar olmamıştır. Araştırma kapsamında ele alınan on iki durumdan yedisinin değerleriyle çatıştığını ifade eden aday sayısı çatışmadığını ifade edenlerden fazladır. Bunlar; (kendisinininkinden) farklı cinsel kimlikler, evlilik dışı cinsellik, aşırı/radikal dindarlık, alkol ve madde kullanımı, kürtaj, çok eşlilik (imam nikahlı) ve erken yaşta (18 yaş öncesi) evliliğidir. Adayların kişisel değer yargılarını ortaya koyan bu durumlar Schwartz'ın (1992) Temel İnsani Değerler Modeli'ndeki muhafazakârlık boyutunun kapsadığı "geleneksellik" temel değeri ile açıklanabilir. Schwartz (2012) gelenekselliği "kişinin kültürünün veya dininin içerdiği gelenek ve düşünceleri kabul etmesi, onlara bağlı ve saygılı olması" olarak tanımlamıştır. Bu kapsamda yukarıda belirtilen durumlardan bazılarının adayların kültürel yapılarını ve dini inanışlarını yansıtmadığı için değerleriyle çatıştığı söylenebilir. Ancak geleneksellik değeri adayların evrensellik-farklılık yönelimlerini (bireysel ve kültürel farklılıklara saygı) olumsuz yönde yordamaktadır (Çivitci, 2017). Yine de çok eşliliğin, erken yaşta evliliğin ve aşırı/radikal dindarlığın değerleriyle çatışması; ayrıca farklı etnik kökenlere ve karşı cinsten biriyle yalnız kalmaya ilişkin olumlu yöndeki değer algıları örneklemedeki adayların tamamen geleneksel bir bakış açısına sahip olmadıklarını göstermektedir.

Araştırma sonucunda adayların değer algıları ile çatışan durumlarda danışma hizmeti verme isteklilikleri konusunda bazı farklılıklar olduğu görülmüştür. Kendilerinininkinden farklı cinsel yönelimler, dinsel inanca sahip olmama, aşırı dindarlık ve çok eşlilik durumlarının değerleriyle çatıştığını ifade eden dördüncü sınıf öğrencileri böyle durumlarda psikolojik yardım sunmayı daha az tercih etmişlerdir. Evli olup evlilik dışı cinsel birlikteliğe sahip olma ile alkol ve madde kullanımı ise hem üçüncü hem de dördüncü sınıf adayların danışma yapmayı tercih etmedikleri durumlar olmuştur. Bu bulgular özellikle son sınıf öğrencileri bakımından dikkat çekmektedir. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma gibi belirli teorik ve uygulamalı dersleri almış ve lisans eğitimlerinin sonuna gelmiş olan son sınıf adayların diğer adaylara göre danışan farklılıklarına daha duyarlı olması beklenir. Çeşitli araştırmalar da çok kültürlülüğe yönelik eğitimlerin veya derslerin bireysel ve kültürel farklılıklara duyarlılık becerisi geliştirmeye katkı sağladığını göstermektedir (Aydın, 2014; Barden & Greene, 2015; Díaz Lázaro & Cohen, 2001; Estrada vd., 2002; Kağnıcı,

2011; Kağnıcı, 2014; McCreary & Walker, 2001; Yıldırım, 2020). Ancak bu eğitimlerin kültüre duyarlı psikolojik danışman becerileri geliştirmede etkili olmadığını gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Dickson vd., 2010; Field, 1990; Packer Williams vd., 2010).

Bu çalışmada dördüncü sınıf adayların danışma tercihlerine yönelik bulgular lisans derslerinin kültüre duyarlılık/çok kültürlülük becerilerini içselleştirme bakımından yetersiz kaldığı şeklinde yorumlanabileceği gibi örnekleme özgü bir durum olarak da açıklanabilir. Başka bir deyişle bu araştırmanın örneklemindeki dördüncü sınıf adayların ait oldukları kültürel çevreler değer çatışmalarına karşı olumlu tutumlar sergileyebilmeleri için elverişli olmayabilir. Türkiye’de psikolojik danışmanlık mesleği ile ilgili en çok ifade edilen ve gelecekte de devam edeceği düşünülen etik sorunlardan biri danışman önyargılarıdır (Arslan vd., 2019). Türk toplum yapısının ve dini inanışlarının bu önyargılar üzerinde etkisi olduğu söylenebilir. Bu bilgilerden hareketle üçüncü ve dördüncü sınıf adayların birinci ve ikinci sınıf adaylara göre daha çok önyargıya sahip oldukları düşünülebilir. Bununla birlikte çoğu duruma en çok dördüncü sınıf adayların olumsuz yanıt vermeleri; onların danışma yapmayı deneyimlemiş olmalarıyla da ilişkili olabilir. Adaylar bu deneyimler süresince kendilerinden farklı yaşamlara, kültürlere sahip bireylerle karşılaşabilmektedirler. Bu bireylerle çalışmayı daha az tercih etmeleri, kendilerini bu bireylerle çalışmak için henüz yeterli hissetmedikleri şeklinde de açıklanabilir.

Bu çalışmada adayların empatik eğilim ve fonksiyonel olmayan tutum düzeyleri sınıf düzeyi ve cinsiyet etkileşiminden etkilenmemiştir. Yalnızca cinsiyet değişkeni açısından bakıldığında adayların empatik eğilim düzeyleri kız öğrencilerin lehine iken, fonksiyonel olmayan tutum düzeyleri cinsiyete bağlı farklılık göstermemiştir. Alver (2005) PDR lisans eğitimi almakta olan kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla daha yüksek düzeyde empatik beceriye sahip olduklarını tespit etmiştir. İkiz ise (2009) psikolojik danışmanların hem empatik eğilimlerini hem de empatik becerilerini araştırmıştır. Danışmanların empatik becerileri arasında cinsiyete dayalı farklılık bulunmazken empatik eğilimleri arasında kız öğrenciler lehine bir farklılık ortaya çıkmıştır. Buradan hareketle empatinin bir beceri olarak uygun koşullarda tüm adaylar tarafından öğrenilebilir olduğu, ancak görece daha kalıcı bir eğilim olarak kız öğrencilerde daha fazla bulunduğu sonucuna varılabilir. Öte yandan fonksiyonel olmayan tutumlarla ilgili literatürde sınırlı sayıda araştırmaya rastlanmıştır. Bu araştırmalar cinsiyet değişkeni açısından çelişkili sonuçlar sunmaktadır (Bilgin, 2001; Dhanalakshmi, 2015). Yine de eğitim fakültesi öğrencilerinin (PDR programı dahil) fonksiyonel olmayan tutumlarını, olumsuz otomatik düşüncelerini ve bilişsel çarpıtmalarını inceleyen bazı araştırmacılar bu çalışmayla aynı sonuca ulaşmışlardır (Aydın, 1990; Göller, 2015; Oruç, 2013; Topal, 2011). Bu bulgular cinsiyet faktörünün irrasyonel inançlar üzerinde ayırt edici bir rol oynamadığı şeklinde yorumlanabilir.

Adayların sınıf düzeylerine göre empatik eğilim puanları genel olarak artma, fonksiyonel olmayan tutum puanları ise genel olarak azalma şeklinde bir örutü göstermiştir. Bu durum literatüre (Şirin & Izgar, 2013) benzer şekilde bu araştırmada da empatik eğilim ile fonksiyonel olmayan tutumlar arasındaki negatif ilişki ile desteklenmektedir. Araştırma sonuçlarına göre dördüncü sınıf öğrencileri diğer sınıflara oranla daha yüksek düzeyde empatik eğilime sahiptir. Bu durum dördüncü sınıftaki adayların empatik eğilim düzeylerinin lisans eğitimine bağlı olarak geliştiği şeklinde yorumlanabilir. Özellikle Bireyle Psikolojik Danışma uygulaması dersindeki öğrenme yaşantıları adaylara empatik bir anlayış kazandırmış olabilir. Nitekim eğitimin empati düzeyinin gelişmesinde etkili olduğunu gösteren araştırmalar da vardır (Lyons & Hazler, 2002). Ancak adayların lisans eğitiminden önce bir kişilik özelliği olarak yüksek empatik eğilime sahip olmaları ve bunu eğitim boyunca sürdürmeleri de mümkündür. Öte yandan bu adaylar fonksiyonel olmayan tutumlara en düşük düzeyde sahip olan öğrencilerdir. Oğuz (1999) farklı bölümlerde öğrenim gören birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin bilişsel çarpıtma düzeylerini incelediği çalışmasında; birinci sınıflar arasında anlamlı fark bulunmadığını, buna karşın dördüncü sınıflar arasında PDR öğrencilerinin lehine bir sonuç ortaya çıktığını tespit etmiştir. Buna paralel olarak Topal da (2011) eğitim fakültesi öğrencileri arasında fonksiyonel olmayan tutumlara en düşük düzeyde sahip olan öğrencilerin PDR öğrencileri olduğunu bulgulamıştır. Bu bulgularla ilgili iki önemli noktaya değinmede fayda vardır. İlk olarak bazı araştırmalar psikolojik danışmanlık becerileri eğitimlerinin bilişsel karmaşıklığı (cognitive complexity) geliştirmede etkili olduğunu göstermektedir (Brendel vd., 2002; Duys & Hedstrom, 2000; Little vd., 2005). İkinci olarak BDT tekniklerini kendi düşünceleri üzerinde uygulamanın psikolojik danışmanların kişisel gelişimlerine katkıda bulunduğu bilinmektedir (Bennett Levy, 2003; Kuru vd., 2016). Dolayısıyla PDR lisans eğitiminin; BDT'nin teorik yapısını doğrudan öğretmek ve bilişsel gelişime dolaylı olarak katkıda bulunarak adayların daha işlevsel düşünmelerine yardımcı olduğu sonucuna varılabilir.

Araştırma sonuçları dördüncü sınıftaki adayların en yüksek empatik eğilim düzeyine sahip olmalarına rağmen değerleriyle çatışan durumlarda danışma yapmayı diğer sınıf düzeylerine göre daha az tercih etme eğiliminde olduklarını göstermiştir. Bu durum; adaylar empatik anlayışa sahip olsalar da söz konusu kendi değerleriyle çatışan durumlar olduğunda empatik beceri sergilemekte zorlandıkları şeklinde yorumlanabilir. Kağnıcı'nın da (2013) belirttiği gibi Türkiye'nin kültürel geçmişinde her ne kadar "kim olursan gel" şeklinde bir bakış açısı bulunsu da psikolojik danışmanlar toplumun bir üyesi olarak günlük yaşamda neye nasıl bakıldığına dair pek çok açık ya da örtük mesaj almaktadırlar. Bu mesajlar adayların küçük yaşlardan itibaren değer algılarının oluşmasında ya da belirli durumlara karşı ön yargılı davranmalarında etkili olabilmektedir. Dolayısıyla örneklemdaki son sınıf adayların danışma tercihlerinin içinde yetiştikleri kültürel çevrenin normlarından ve dini inanışlarından etkilenmiş olabileceği düşünülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma; psikolojik danışman adaylarının sınıf düzeylerine bağlı olarak empatik eğilimlerinin yükseldiğini ve fonksiyonel olmayan tutumlarının azaldığını göstermiştir. Ancak son sınıftaki adayların empatik eğilimleri gelişmiş olmasına rağmen kendi kültürel yapılarından ve dini inanışlarından farklılaşan danışmanlarla çalışmayı uygun bulmadıkları tespit edilmiştir. Böyle bir bulgu PDR lisans eğitiminin yetersizliğini göstermemekle birlikte bu eğitimde yapılabilecek düzenlemelerin önemine işaret etmektedir. Doğrudan çok kültürlülük/kültüre duyarlı psikolojik danışmanlık becerilerini kazandırmaya yönelik müdahalelerin psikolojik danışman adaylarını geliştirdiği bilinmektedir (Aydın, 2014; Barden & Greene, 2015; Díaz Lázaro & Cohen, 2001; Estrada vd., 2002; Kağnıcı, 2011; Kağnıcı, 2014; McCreary & Walker, 2001). Ancak PDR lisans eğitiminde doğrudan bu becerileri kazandırmaya dönük olan tek ders genellikle Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma dersi olmaktadır. Adayların belirli durumlara karşı uzun bir süreden beri ön yargılı düşünceleri olduğu varsayıldığında bu yeterlikleri bir ders ile veya bir dönemde kazanmaları pek gerçekçi görünmemektedir. Bu yeterliklerin içselleştirilebilmesi için Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma dersi alt alanlara, derslere ayrılarak verilebilir. İlgili derslerde adayların farklı değer çatışmalarına nasıl yaklaşabilecekleri konusunda çeşitli yaratıcı yöntemlere (Toplu Demirtaş & Akçabozan Kayabol, 2018; Villalba & Redmond, 2008) başvurulabilir. Kağnıcı (2013) bu derste yararlanılabilecek “yaşantısal öğrenme” vb. pek çok yöneme değinmiştir. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma dersi; teorik bir ders olmanın ve bir ders dönemine sığdırılmanın ötesine geçerek yaratıcı yöntemlerle verildiği zaman adayların empati kurma ve çok kültürlülük becerilerini geliştirmede daha etkili olacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın bazı sınırlılıkları vardır. Araştırma; kesitsel bir çalışma olması ve yalnızca bir üniversitenin öğrencileri ile gerçekleştirilmesi bakımından sınırlıdır. Öğrencilerin söz konusu becerileri kazanmalarına veya geliştirmelerine PDR lisans eğitimi dışında etki edebilecek diğer olası değişkenler göz ardı edilmiştir. Zaman zaman öğretim programının ve öğretim üyelerinin değişebilir olması bu araştırmanın diğer sınırlılıklarıdır. Farklı üniversitelerin dahil olduğu geniş örneklemli veya boylamsal çalışmaların PDR lisans programının mesleki ve kişisel gelişime katkısını daha iyi ortaya koyabileceği düşünülmektedir.

Çıkar Çatışması ve Etik Bildirimi

Yazarlar aralarında çıkar çatışması bulunmadığını ve tüm araştırmacıların çalışmaya katkı sunduğunu beyan etmiştir. Yazarlar tüm etik kurallara uyduklarını bildirmiştir.

Kaynakça

- Alver, B. (2005). Psikolojik danışma ve rehberlik eğitimi alan öğrencilerin empatik beceri ve karar verme stratejilerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, 14, 19-34.
- Arredondo, P., Toporek, M. S., Brown, S., Jones, J., Locke, D. C., Sanchez, J., & Stadler, H. (1996). *Operationalization of the multicultural counseling competencies*. AMCD.

- Arslan, Ü., Karataş, U. Y., & Dostuoğlu, E. (2019). Psikolojik danışmanlık alanında mevcut ve gelişen etik sorunlar. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 86-103.
- Atkinson, D. R., Wampold, B. E., Lowe, S. M., Matthews, L., & Ahn, H. N. (1998). Asian American preferences for counselor characteristics: Application of the Bradley-Terry-Luce Model to paired comparison data. *Counseling Psychologist*, 26(1), 101-123.
- Aydın, B. (1990). Üniversite öğrencilerinde depresyon, bilişsel çarpıtmalar ve akademik başarı. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2, 27-36.
- Aydın, B. (2014). *Kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminin psikolojik danışman adaylarının kültürel duyarlılık düzeyleri üzerindeki etkisi* (Tez No. 381092) [Doktora tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi-Trabzon]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Aydın, B., & Şahin, M. (2017). Psikolojik danışman adaylarında kültürel duyarlılığı yordayan bazı değişkenler. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43, 64-77.
- Barden, S. M., & Greene, J. H. (2015). An investigation of multicultural counseling competence and multicultural counseling self-efficacy for counselors-in-training. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 37(1), 41-53.
- Baron Cohen, S., & Wheelwright, S. (2004). The empathy quotient: An investigation of adults with asperger syndrome or high functioning autism, and normal sex differences. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 34(2), 163-175.
- Beck, A. T. (2015). *Bilişsel terapi ve duygusal bozukluklar* (T. Özakkaş, Çev. Ed., 3. baskı). Litera Yayıncılık.
- Beck, J. S. (2016). *Bilişsel davranışçı terapi: Temelleri ve ötesi* (M. Şahin, Çev. Ed., 2. baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bennett Levy, J. (2003). Mechanisms of change in cognitive therapy: The case of automatic thought records and behavioural experiments. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 31, 261-277.
- Bennett Levy, J., Turner, F., Beaty, T., Smith, M., Paterson, B., & Farmer, S. (2001). The value of self-practice of cognitive therapy techniques and self-reflection in the training of cognitive therapists. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 29(2), 203-220.
- Bilgin, M. (2001). Üniversite öğrencilerinin değerlerinin ve fonksiyonel olmayan tutumlarının bazı değişkenler açısından irdelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(8), 33-69.
- Boyacı, M. (2018). Türkiye’de psikolojik danışman eğitimi ve karşılaşılan sorunlar: Güncel bir durum değerlendirmesi. *International Congresses on Education 28 Haziran-1 Temmuz 2018 içinde* (s. 335-340). İstanbul Üniversitesi.
- Boysen, G. A., & Vogel, D. L. (2008). The relationship between level of training, implicit bias, and multicultural competency among counselor trainees. *Training and Education in Professional Psychology*, 2(2), 103-110.
- Brendel, J. M., Kolbert, J. B., & Foster, V. A. (2002). Promoting student cognitive development. *Journal of Adult Development*, 9(3), 217-227.
- Cates, J. T., Schaeffle, S. E., Smaby, M. H., Maddux, C. D., & LeBeauf, I. (2007). Comparing multicultural with general counseling knowledge and skill competency for students who completed counselor training. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 35(1), 26-39.
- Clark, A. (2007). *Empathy in counseling and psychotherapy: Perspectives and practices*. Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Constantine, M. G. (2000). Social desirability attitudes, sex, and affective and cognitive empathy as predictors of self-reported multicultural counseling competence. *The Counseling Psychologist*, 28(6), 857-872.
- Council for Accreditation of Counseling and Related Educational Programs. (2016). *2016 CACREP standards*. Author.

- Çiviti, N. (2017). Psikolojik danışman adaylarında evrensellik-farklılık yönelimi ve değerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54), 702-709.
- Dhanalakshmi, D. (2015). Perceived stress, cognitive distortion, sense of coherence and health among college students. *Indian Journal of Health and Wellbeing*, 6(3), 287-291.
- Dickson, G. L., Argus Calvo, B., & Tafoya, N. G. (2010). Multicultural counselor training experiences: Training effects and perceptions of training among a sample of predominately Hispanic students. *Counselor Education and Supervision*, 49(4), 247-265.
- Díaz Lázaro, C. M., & Cohen, B. B. (2001). Cross-cultural contact in counseling training. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 29(1), 41-56.
- Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 21(1), 155-190.
- Duys, D. K., & Hedstrom, S. M. (2000). Basic counselor skills training and counselor cognitive complexity. *Counselor Education and Supervision*, 40(1), 8-18.
- Egan, G. (2011). *Psikolojik danışma becerileri* (Ö. Yüksel, Çev.). Kaknüs Yayınları.
- Estrada, A. U., Durlak, J. A., & Juarez, S. C. (2002). Developing multicultural counseling competencies in undergraduate students. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 30(2), 110-123.
- Field, L. F. (1990). *The effect of multicultural counseling training on multicultural sensitivity of graduate students* (Unpublished doctoral dissertation). Terre Haute, Indiana, Indiana State University.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education* (8th ed). McGraw-Hill.
- Fraser, N., & Wilson, J. (2011). Students' stories of challenges and gains in learning cognitive therapy. *New Zealand Journal of Counselling*, 31(2), 79-95.
- Gale, C., & Schröder, T. (2014). Experiences of self-practice/self-reflection in cognitive behavioural therapy: A meta-synthesis of qualitative studies. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 87(4), 373-392.
- Göller, L. (2015). Öğretmen adaylarının bilişsel çarpıtma, genel özyeterlik inançları ve başarı/başarısızlık yüklemelerinin incelenmesi. *Turkish Studies*, 10(3), 477-494.
- Güngör, Z. (2010). *Okul psikolojik danışmanlarının ve öğretim elemanlarının mesleğe ilişkin bazı konulardaki algılarının incelenmesi* (Tez No. 277611) [Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi-Malatya]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Güzel, A. (2011). *Rehberlik ve psikolojik danışmanlık öğrencilerinin biliş üstü becerilerinin çeşitli değişkenler bakımından karşılaştırılması ve empati eğilimleri ile olan ilişkisinin incelenmesi* (Tez No. 302907) [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi-Ankara]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- İkiz, F. E. (2009). İlköğretim okullarında çalışan psikolojik danışmanların empati düzeylerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 8(2), 346-356.
- Kağnıcı, D. Y. (2011). Teaching multicultural counseling: An example from a Turkish counseling undergraduate program. *Eurasian Journal of Educational Research*, 44, 111-128.
- Kağnıcı, D. Y. (2013). Çok kültürlü psikolojik danışma eğitiminin rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programlarına yerleştirilmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(40), 222-231.
- Kağnıcı, D. Y. (2014). Reflections of a multicultural counseling course: A qualitative study with counseling students and counselors. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 14(1), 53-62.
- Kağnıcı, D. Y. (2017). Suriyeli mülteci çocukların kültürel uyum sürecinde okul psikolojik danışmanlarına düşen rol ve sorumluluklar. *İlköğretim Online*, 16(4), 1768-1776.

- Korkut Owen, F., Tuzgöl Dost, M., & Bugay, A. (2014). Psikolojik danışman eğitimcilerinin psikolojik danışman adaylarının mesleğe ilişkin kişisel eğilimleri hakkındaki görüşleri. *International Journal of Human Sciences*, 11(1), 1037-1055. doi: 10.14687/ijhs.v11i1.2883
- Korkut Owen, F., Tuzgöl Dost, M., & Bugay Sökmez, A. (2018). Psikolojik danışman eğitiminde mesleğe ilişkin (profesyonel) kişisel eğilimi değerlendirme: Ölçek geliştirme çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8(49), 173-191.
- Kuru, E., Özdel, K., Güriz, S. O., Şafak, Y., Özdemir, İ., & Türkçapar, M. H. (2016). Bilişsel davranışçı terapi süpervizyon eğitiminin terapistler tarafından algılanan katkısı. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 3, 119-124.
- Laireiter, A. R., & Willutzki, U. (2003). Self-reflection and self-practice in training of cognitive behaviour therapy: An overview. *Clinical Psychology & Psychotherapy: An International Journal of Theory & Practice*, 10(1), 19-30.
- Little, C., Packman, J., Smaby, M. H., & Maddux, C. D. (2005). The skilled counselor training model: Skills acquisition, self-assessment, and cognitive complexity. *Counselor Education and Supervision*, 44(3), 189-200.
- Lovell, C. (1999). Empathic-cognitive development in students of counseling. *Journal of Adult Development*, 6(4), 195-203.
- Lyons, C., & Hazler, R. J. (2002). The influence of student development level on improving counselor student empathy. *Counselor Education and Supervision*, 42(2), 119-130.
- McCreary, M. L., & Walker, T. D. (2001). Teaching multicultural counseling prepracticum. *Teaching of Psychology*, 28(3), 195-198.
- Meydan, B. (2014). Psikolojik danışman adaylarına psikolojik danışma becerilerinin kazandırılması: Karşılaştırmalı bir inceleme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(3), 110-123.
- Oğuz, N. (1999). *Üniversite öğrencilerinde bilişsel çarpıtmalar ve uyum sorunları* (Tez No. 74406) [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi-Bursa] Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Oruç, T. (2013). *Üniversite öğrencilerinde psikososyal değişkenlere göre yalnızlık ile otomatik düşünceler ilişkisinin incelenmesi* (Tez No. 342315) [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi-İzmir]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Öğretmenlik Eğitim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (EPDAD). (2020). *Rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans eğitimi standartları*. <https://epdad.org.tr/data/genel/pdf/RPD-LES-241216.pdf> adresinden 21.07.2019 tarihinde alındı.
- Packer Williams, C. L., Jay, M. L., & Evans, K. M. (2010). Understanding the contextual factors that influence school counselors' multicultural diversity integration practices. *Journal of School Counseling*, 8(6), 1-34.
- Rogers, C. R. (1957). The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Journal of Consulting Psychology*, 21(2), 95-103.
- Sarıçam, H., Bulut, M., & Duran, A. (2015, Eylül). *Çok kültürlü kişilik ile farklılıklara saygı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. II. Türk Kültürü Araştırmaları Sempozyumu'nda sunulan bildiri, Saraybosna Üniversitesi, Saraybosna.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (pp. 1-65). Academic Press.
- Schwartz, S. H. (2012). An overview of the schwartz theory of basic values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1). <http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1116>
- Seçer, İ. (2015). *SPSS ve LISREL ile pratik veri analizi: Analiz ve raporlaştırma* (2. baskı). Anı Yayıncılık.

- Sezer, S. (2017). Çok kültürlü psikolojik danışma dersinin PDR öğrencilerinin çok kültürlü bakış açıları üzerindeki etkisi. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 15(57), 9-30.
- Stewart, T. J., Swift, J. K., Freitas Murrell, B. N., & Whipple, J. L. (2013). Preferences for mental health treatment options among Alaska Native college students. *American Indian and Alaska Native Mental Health Research*, 20(3), 59-78.
- Şahin, N. H., & Şahin, N. (1992). How dysfunctional are the dysfunctional attitudes in another culture? *British Journal of Medical Psychology*, 65, 17-26.
- Şirin, H., & Izgar, H. (2013). Üniversite öğrencilerinin iletişim becerileri ve olumsuz otomatik düşünceleri arasındaki ilişki. *İlköğretim Online*, 12(1), 254-266.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., & Osterlind, S. J. (2001). *Using multivariate statistics*. Pearson.
- Topal, H. (2011). *Eğitim fakültesi öğrencilerinin kişilerarası problem çözme becerileri ve yönelimleri ile fonksiyonel olmayan tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Tez No. 299907) [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi-Adana] Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Toplu Demirtaş, E., & Akçaboza Kayabol, N. B. (2018). “Öteki” ile karşılaşmak: Psikolojik danışman eğitiminde LGBTİ meselesi ve ayrımcılık karşıtı ders. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8(51), 107-142.
- Turnell, A., & Lipchik, E. (1999). The role of empathy in brief therapy: The overlooked but vital context. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 20(4), 177-182.
- Vera, E. M., Speight, S. L., Mildner, C., & Carlson, H. (1999). Clients' perceptions and evaluations of similarities to and differences from their counselors. *Journal of Counseling Psychology*, 46(2), 277-283.
- Villalba, J. A., & Redmond, R. E. (2008). Crash: Using a popular film as an experiential learning activity in a multicultural counseling course. *Counselor Education and Supervision*, 47(4), 264-276.
- Weismann, A. N., & Beck, A. T. (1978, March). *Development and validation of dysfunctional attitude scale: A preliminary investigation*. Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association, Toronto, Ontario.
- Wispé, L. (1986). The distinction between sympathy and empathy: To call forth a concept, a word is needed. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50(2), 314-321.
- Yager, G. G., & Tovar Blank, Z. G. (2007). Wellness and counselor education. *The Journal of Humanistic Counseling, Education and Development*, 46(2), 142-153.
- Yıldırım, O. (2020). Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliklerinin yordanmasında kültürel zekâ, çok kültürlü psikolojik danışma eğitimi ve mesleki deneyimin rolü. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 41-52.

Extended Abstract

Guidance and Counseling (GC) undergraduate education in Turkey is crucial to becoming a counselor. This education provides the counselor trainees with theoretical knowledge and practice skills. Moreover, it is expected to support trainees' personal development. However, there are few studies conducted to examine the personal development of counselors and counselor trainees. Korkut Owen, Tuzgöl Dost, and Bugay (2014) investigated 34 counselor educators' views on the professional dispositions that are expected to be improved in counselor undergraduate education. As a result, respecting differences, developing communication skills and empathic understanding, thinking more flexibly, and being sensitive were among the most important professional dispositions. It does not seem possible to determine exactly to

what extent the trainees have internalized these skills at the end of their education. However, these skills are important for not only their professional practices but also their interpersonal communications. As a part of society, counselors may be influenced by or influence their environment. Kağnıcı (2013) noted that counselors in Turkey may have difficulty since they grow up as witnesses to behaviors related to biases such as gender orientation, ethnicity, dressing style, and political views. For these reasons, it seems essential that trainees acquire sensitivity to differences, empathic understanding, and functional thinking.

According to the studies conducted between 2000-2018 in Turkey, counseling undergraduate education is perceived as inadequate because it includes mostly theoretical courses while the number of practical courses and the courses for different problem areas is limited (Boyacı, 2018). Moreover, the studies investigating the effect of education on trainees' professional and personal development are limited. Therefore, this study examined sensitivity to the individual and cultural differences, empathic tendencies, and dysfunctional attitudes of the counselor trainees depending on their grades. In this way, it was possible to have an idea about the contributions of GC undergraduate education to the trainees.

Correlational and causal-comparative designs from the quantitative research methods were used in this cross-sectional study. The study was conducted on 523 counselor trainees (72.5% female, 27.3% male) studying at a state university. The mean age of the trainees was 20.03 ($SD=1.41$) years. The Personal Information Form prepared by the researchers, Empathic Tendency Scale, and Dysfunctional Attitudes Scale were used to collect data. The Personal Information Form included some questions about the demographic characteristics of the trainees, the situations that might conflict with their values, and their willingness to counsel in these situations. Data were analyzed using IBM SPSS Statistics 23.0. Following data analysis techniques were used; descriptive data analysis techniques, Chi-Square Test and Two-Factor MANOVA.

First, the conflicting situations with the values of the trainees were investigated. The value perceptions of the trainees differentiated to their grades in non-marital sex, abortion, alcohol and substance use, a disgraceful offense at present/in the past, early marriage (before the age of 18), and religious marriage with more than one wife. However, there were no significant differences in the following situations: gender identities different from their own, not having a religious belief, radical religiousness, different ethnic origins, opposite political views, and being/working in a room with someone of the opposite sex. Second, the trainees' willingness to counsel in situations that conflict with their values was investigated. It was significantly different in different gender identities, non-marital sex, not having a religious belief, radical religiousness, alcohol and substance use, and religious marriage with more than one wife. The number of fourth (and third in some situations) grade trainees who found it appropriate to counsel in these situations was statistically lower than expected (Table 1).

According to the Two-Factor MANOVA test, trainees' neither empathic tendency ($F_{(3,512)} = 1.47, p > .05$) nor dysfunctional attitudes ($F_{(3,512)} = 1.14, p > .05$) scores were

significantly different based on the interaction between their gender and grades. On the other hand, the trainee's empathic tendency scores were significantly different according to their gender ($F_{(1,512)} = 8.93, p < .01, \eta^2 = .017$). Female trainees' empathic tendency scores ($\bar{X} = 70, SD = .42$) were significantly higher than the scores of male trainees ($\bar{X} = 67.59, SD = .69$). However, the trainees' dysfunctional attitude scores were not significantly different according to their gender ($F_{(1,512)} = 1.72, p > .05$).

The trainees' empathic tendency scores ($F_{(3,512)} = 4.50, p < .01, \eta^2 = .026$) and dysfunctional attitude scores ($F_{(3,512)} = 2.98, p < .05, \eta^2 = .017$) were significantly different according to their grades. Empathic tendency scores generally increased and dysfunctional attitude scores generally decreased according to the grade levels of the trainees (Table 2). Bonferroni test showed that the empathic tendency scores of fourth-grade trainees ($\bar{X} = 71.31, SD = .83$) were significantly higher than the scores of third-grade trainees ($\bar{X} = 67.38, SD = .81$). LSD test showed that fourth-grade trainees had significantly lower scores ($\bar{X} = 113.44, SD = 2.63$) than the second-grade trainees ($\bar{X} = 124.16, SD = 2.58$).

Research findings indicated that the trainees' empathic tendency levels increased, and dysfunctional attitudes decreased according to their grades. However, despite their empathic tendency levels, the senior trainees did not find it appropriate to work with clients who differ from their cultural structures and religious beliefs. Although this finding does not mean the insufficiency of GC undergraduate education, it points out the importance of the arrangements that can be made in this education. For trainees to internalize multicultural skills, it is recommended to divide the Culturally Sensitive Counseling course into sub-areas and to include creative new methods in this course.